

Prof. RNDr. Vladimír Ira, CSc., Geografický ústav S A V,
Štefánikova 49, 814 73 Bratislava

Oponentský posudok

Dizertačná práca: Mgr. Tereza Kúsová

„Geografické aspekt volného času: význam volného času pro formování sociálního kapitálu a lokálních identit“

v zmysle Zákona č. 137/2016 Sb. o vysokých školách a znení ďalších predpisov

Prácu tvorí 71 strán textu vrátane zoznamu použitej literatúry a päť vedeckých statí:

POSPÍŠILOVÁ, L., ŠPAČKOVÁ, P., KŮSOVÁ, T. (2017): *Time use, Gender and the Life Course: The Evidence from Post-socialist Czechia* (rukopis);

GELNÁ, T., FIALOVÁ, D. (2011): Changing Uses of Free Time in Czechia and Germany. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, 46, č. 2, s. 55-65.;

KŮSOVÁ, T. (2013): Volný čas a sociální kapitál: analýza spolkové aktivity v Česku. *Geografie*, 118, 4, s. 372–391;

FIALOVÁ, D., VÁGNER, J., KŮSOVÁ, T., (2018): Second Homes, Their Users and Relations to the Rural Space and the Resident Communities in Czechia. In: MULLER D. K., HULL C. M. (eds.) *Routledge International Handbook on Second Homes*. Routledge (prijaté do tlače);

KŮSOVÁ, T., FIALOVÁ, D., HUČÍNOVÁ, M. (2017): Sociální sítě a vznik sociálního kapitálu v lokalitách druhého bydlení. *Geografie*, 122, č. 2., s. 236–256.,

z ktorých tri boli publikované ako články. Jedna stať v podobe kapitoly v monografii bola prijatá do tlače a ďalšia stať je autorkou dizertácie kvalifikovaná ako rukopis bez bližšej špecifikácie.

Aktuálnosť zvolenej témy

Voľný čas a s ním spojené odvetvia sa stali v priebehu druhej polovice 20. storočia a prvých rokov začiatku 21. storočia jedným z najdynamickejších sa rozvíjajúcich ekonomických a sociálno-kultúrnych prejavov života modernej a postmodernej spoločnosti. Voľný čas je v dizertácii ponímaný ako súbor praktík a činností, ktoré sú sociálne podmienené. Tieto praktiky sú na jednej strane priestorovo a časovo rozložené / rozmiestnené, na druhej strane sa prejavujú v časopriestore (priestoročase). Význam voľného času ako súčasť každodenného života jednotlivca pri formovaní vzťahov a väzieb v spoločnosti, dosah voľnočasových aktivít na hľadanie územných identít v modernej globalizovanej spoločnosti a súvislosti medzi voľným časom a formovaním sociálneho kapitálu sú témy, ktoré sú z pohľadu geografického výskumu vysoko relevantné.

Záujem autorky dizertačnej práce o sledovanie priestorových aspektov činností človeka spojených s trávením voľného času (s dôrazom na sociálny kapitál a miestne identity) možno preto hodnotiť ako počin, ktorý prispieva k rozšíreniu poznatkov humánno-geografického a širšie koncipovaného sociálno-vedného výskumu.

Zvolená téma je mimoriadne bádateľsky zaujímavá a aktuálna nielen z hľadiska priestorových aspektov voľnočasových činností v Česku, ale aj z hľadiska upresňovania terminologického systému a diskusie o viacerých relevantných teoreticko-metodologických problémoch. Z uvedených aspektov je možné hodnotiť spracovanú tému dizertačnej práce ako významnú a aktuálnu.

Splnenie vytýčených cieľov dizertačnej práce

Vo všeobecnej rovne je podľa autorky cieľom práce diskutovať o význame voľného času ako súčasť každodenného života jednotlivca pri formovaní vzťahov a väzieb ovplyvňujúcich spoločnosť ak celok.

Podľa textu úvodu je možné sa domnievať, že jedným z parciálnych cieľov práce je obohatiť súčasný geografický výskum o teoretické koncepty z rôznych odborov, ktoré sú relevantnými pre geografické štúdium voľného času, pričom väčšia pozornosť je venovaná teoreticko-metodologickým prístupom relevantným pre obdobie tzv. kultúrneho obratu a zmene predmetovej orientácie geografie v zmysle problémovej orientácie.

Podľa autorky dizertácie je ďalším parciálnym cieľom diskutovať o problematike voľného času, jeho pozícii a význame v celkovej časovej snímke dňa. Skúmané sú trendy a posuny v spoločnosti súvisiace s širším kultúrnymi a inštitucionálnymi procesmi (premena trhu práce, globalizácia, individualizácia, diferenciacia, postsocialistická transformácia).

Ambíciou tretieho deklarovaného parciálneho cieľa je prepojiť problematiku voľného času a miesta s dôrazom na význam a potenciál voľného času a aktivít v rámci neho vykonávaných pri formovaní vzťahu k miestu a s tým spojenými procesmi vzniku sociálneho kapitálu, sietí kontaktov a šírením znalostí

Základný cieľ dizertácie sa jej autorke podarilo pomerne úspešne naplniť. Práca poskytuje dostatočne plastický obraz o geograficky relevantných prístupoch ku štúdiu významu voľného času ako súčasť každodenného života jednotlivca pri formovaní vzťahov a väzieb ovplyvňujúcich spoločnosť ak celok, čo potvrdzuje úspešné naplnenie parciálnych cieľov.

Zvolené metódy spracovania

V súvislosti s charakteristikou zvolených metód spracovania sa T. Kúsová v základnom texte dizertačnej práce obmedzila na konštatovanie (str. 4): „Podrobnejší informácie o použitých metódach výzkumu jsou uvedeny v popisu jednotlivých publikačních výstupů v druhém oddílu dizertační práce.“ Každý z uvedených publikačných výstupov obsahuje časť s explicitne charakterizovanými metódami a technikami.

V súhrnnom konštatovaní je možno uviesť, že autorka dizertácie (spoločne s viacerými spoluautormi publikačných výstupov) vhodne použila dostatočne primeraný súbor kvantitatívnych a kvalitatívnych metód a techník, ktoré zodpovedajú štandardným aplikáciám v humánnej geografii. Vlastné výskumy v rámci tímovej spolupráce umožnili pracovať

s primárnymi dátami, vo viacerých prípadoch boli využité sekundárne dáta z rôznych zdrojov a ďalej spracované pre potreby jednotlivých špecificky zadefinovaných výskumov. Okrem širokého spektra štandardných štatistických metód úspešne aplikovala napr. techniky analýzy sociálnych sietí. V dvoch príspevkoch boli použité aj základné interpretačné techniky GIS.

Výsledky a nové poznatky práce

Autorke dizertácie sa podarilo v práci v dostatočnej miere prezentovať pre geografický výskum relevantné koncepty voľného času. Úspešne sa venovala teoretickému prepojeniu problematiky druhého bývania a sociálneho kapitálu. Z hľadiska konceptualizácie druhého bývania ako formy trávenia voľného času poukázala na to, že čas trávený na chate alebo na chalupe je nielen únikom z každodenných stereotypov (často podmienených charakterom prvého bývania), ale tiež určitou formou vytvárania sietí. Navyše poukázala na viaceré aspekty stierania rozdielov medzi prvým a druhým bývaním v postsocialistických podmienkach. Predkladateľke dizertačnej práce sa v rámci výskumnej spolupráce podarilo kvantitatívne vyjadriť význam voľného času v rámci analýzy časových snímok aktivít počas dňa a naznačiť rozdiely medzi rôznymi skupinami obyvateľov. Za zaujímavý výsledok bádania možno považovať podobnosť trendov trávenia voľného času v Česku a v Nemecku.

Hodnotné (hoci limitované) poznatky prináša analýza nekomerčných foriem trávenia voľného času spojených s postmaterialistickými hodnotami preferovanými časťou českej populácie a snahou o tzv. zmysuplné trávenie voľného času (spolkové aktivity a záujmové združenia).

Cenné a originálne poznatky obsahuje zistenie, že osoby aktívne participujúce v miestach druhého bývania formujú územné identity a v niektorých oblastiach (najmä s vysokou mierou zastúpenia druhého bývania) sú aj zapojené do verejného života. Výsledky výskumu poukázali na niektoré motivácie rekreantov, ktoré je možné interpretovať ako určitú formu opakovaného objavovania tradičných hodnôt v reakcii na širšie sociálno-kultúrne procesy spojené s globalizáciou a zmenou časovo-priestorových vzťahov v spoločnosti.

Prínos pre ďalší rozvoj vedy a spoločenskej praxe

Dizertačná práca z viacerých hľadísk predstavuje cenný prínos k riešeniu zvolenej problematiky. Samotné tematické zameranie je prinajmenšom z hľadiska stredoeurópskej geografie originálne. Spočíva v predstavení pomerne širokej škály prístupov, ako aj ich aplikácií pri geografickej interpretácii vybraných aspektov voľného času.

Domnievam sa, že poznatky uvedené v práci, resp. uverejnené v odborných médiách môžu byť cennou inšpiráciou nielen pre geografický, ale aj sociologický, sociálno-antropologický, príp. regionálno-ekonomický výskum.

Poznatky získané vo výskumoch zakomponovaných do dizertácie predstavujú aj prínos pre spoločenskú prax. Niektoré z nich by mohli byť využité ako vhodné podnety na spracovanie rozvojových stratégií na národnej, resp. regionálnej úrovni.

Poznámky

- Autorka zvolila pre názov štvrtej kapitoly názov „Od protestantskej etiky ke spoločnosti voľného času aneb význam voľného času v súčasnej spoločnosti“. Pojem protestantská etika krátko vysvetľuje poznámkou pod čiarou v súvislosti s citovaním práce sociológa Mareša (2004). *Protestantská etika a duch kapitalizmu* (v nemeckom originále *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*) je jedna z najvýznamnejších prác nemeckého sociológa Maxe Webera, publikovaná v rokoch 1904 - 1905. Zaslúžila by si v práci priamu citáciu. V tejto súvislosti oponent práce si dovoľuje položiť nasledovnú otázku: Aká je podľa vás Weberova implicitná či explicitná interpretácia voľného času v kontextu protestantskej etiky?

- V piatej kapitole sa autorka venuje problematike voľného času a sociálneho kapitálu. V tejto súvislosti sa vynára otázka, či vzťah voľného času a ľudského kapitálu, resp. vzťah voľného času a teritoriálneho kapitálu (územný kapitál je definovaný ako systém územných aktív ekonomickej, kultúrnej, sociálnej a environmentálnej povahy, ktorý zabezpečuje rozvojový potenciál miest) sú tiež zaujímavé z pohľadu riešenej problematiky? Aký je názor autorky?

- Siedma kapitola nesie názov „Záver“. V zmysle zákona o VŠ v Českej republike záver sumarizuje dosiahnuté poznatky a uvádza, či boli splnené ciele práce stanovené v jej úvode. Môže tiež navrhovať postupy a smery ďalšieho bádania. Recenzent sa domnieva, že autorka mohla túto časť rozdeliť na dve samostatné kapitoly: diskusiu a vlastný záver. Kvalifikačná práca v predloženej podobe dizertácie si zaslúži samostatnú diskusiu. Autor posudku však akceptuje skutočnosť, že významná časť záveru predstavuje aj určitú formu diskusie.

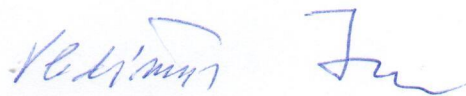
- Čo sa týka smerov ďalšieho bádania – aké možnosti by autorka dizertácie videla pri výskume fenoménu voľného času v uplatňovaní prístupov aplikovaných v rámci geografie času?

- K objektívnemu posúdeniu prínosu autorky dizertácie by rozhodne prispela nielen kvantifikácia autorských podielov na jednotlivých kolektívnych publikáciách, ale aj zdôraznenie vlastného prínosu v jednotlivých príspevkoch (napr. v časti 6. Predstavení publikácií).

Záver

Na základe komplexného hodnotenia práce Mgr. Terezy Kúsovej možno konštatovať, že jej práca (podporená vedecko-výskumnou spolupracou s ďalšími piatimi spoluautormi) je prínosom z hľadiska viacerých aktuálnych humánno-geografických poznatkov. „Teoreticko-metodologické uchopenie“ problematiky voľného času v súvislosti formovaním sociálneho kapitálu a miestnych identít z pohľadu humánnej geografie je dostatočne kvalifikované. V empirickej rovine za evidentný prínos možno považovať najmä aplikácie viacerých prístupov ku geografickej interpretácii vybraných aspektov voľného času. Výsledky práce potvrdzujú dobrú schopnosť autorky zvládnuť základné teoreticko-metodologické a metodické postupy vedeckej analýzy a syntézy, vhodne ich aplikovať vo výskume a efektívne spolupracovať vo vedecko-výskumných tímoch.

Na základe celkového hodnotenia odporúčam prácu Mgr. Terezy Kúsovej „*Geografické aspekty voľného času: význam voľného času pro formování sociálního kapitálu a lokálních identit*“ na obhajobu. V prípade úspešného priebehu obhajoby dizertačnej práce **odporúčam udeliť akademický titul "doktor" ("Ph.D.")** v rámci programu doktorského štúdia „regionální a politická geografie“.

V Bratislave 22. 8. 2017